

Velika noč in njen nauk

Bližajo se velikonočni prazniki. Upamo, da ne bodo šli neopazno mimo tistih ljudi, ki so zaposleni z javno upravo in imajo zato zelo malo časa, da bi brskali po koledarju. V resnici bi nam bilo zelo žal, če bi šla Velika noč mimo njih neopazno, ker so vsi ti ljudje »demokrati in kristjani« in bi morali biti kot taki verni, saj so ljudi, ki drugače mislijo, večinoma odstranili iz javnega življenja.

Kot dobri kristjani bi se morali o Veliki noči izpovedati in pri tem izprašati tudi svojo vest. Pri izpraševanju vesti bi morali seveda proučiti tudi svoje odnose do slovenske narodne manjšine v Beneški Sloveniji. Morda bi pri tem ugotovili storjene krivice in ugotovili tudi možnost, da se dajo odpraviti.

Čemu še nadalje zanikati temu ljudstvu njegove manjšinske pravice? Nikakor ni dopustno, da se nadaljuje z odrekanjem pravice do šol v materinskem jeziku, nikakor ni dopustna popolno brezbriznost za gospodarske in socialne potrebe tega ljudstva, kot da bi šlo samo za čredo cvac. Prav tako je nedopustno, da se nadaljuje z raznarodovanjem našega ljudstva, kar meji že na zločin genocida, ker s takim postopanjem pogrezajo ljudi v vedno večjo gospodarsko bedo, zmanjšujejo s tem število rojstev in ustvarjajo pogoje za uničenje slovenskega življa, ki je bil še pred kratkim tako močan in rodovit.

Včasih nas hočejo prepričati, da ne vodijo nasproti Slovenem šovinistične ali zastraševalne politike. Toda ljudje, ki hočejo biti »demokratje in kristjani«, morajo pri izpraševanju svoje vesti in pred samim seboj priznati, da je to laž in da je resnica baš nasprotna.

V resnici namreč ustrahujejo ubogo benečansko ljudstvo in pritiskajo na njegovo zavest, izrabljajo pri tem nizko stopnjo njegove izobrazbe, v kateri se po njihovi krivdi nahaja.

Tako n. pr. bi nas radi prepričali, da je borba za priznavanje svojih pravic in ohranitev zvestobe svojemu rodu neko sabotersko delo, ki velja kot upor proti državi. Niso zadovoljni z dejstvom, da nam zanikajo šole v materinskem jeziku, ampak nas hočejo prepričati, da je pošiljanje naših otrok v šole v druge kraje, kjer se lahko učijo v svoji materinščini, da je to velika napaka, ker da šolska spričevala teh šol nimajo nikake vrednosti v Italiji. Po njihovem zatrjevanju bi naši otroci v takih šolah sicer prešli izobrazbo, ne bi se pa mogli z njo tudi pravno okoristiti. To pa jim ni bilo še dovolj in so hoteli izvajati nad našim ljudstvom še večji teror.

Ne da bi mogli ugotoviti točno od kod je prišla, se je razširila med našim ljudstvom govorica, da bo izgubil vse italijanske državljanske pravice tisti, ki je poslal svoje otroke v slovenske šole v Gorici. Tak človek, da je odpadnik, ki ga lahko vsak čas zapodijo od hiše in pošljejo preko meje.

Ne bomo pri tem ugotavljali

kdo so tisti, ki so vrgli med ljudstvo te glasove. Dejstvo pa je, da jih do danes nihče še ni demantiral, ampak so jih skušali podkrepiti tudi s strogim postopanjem pristojnih oblasti.

Kako naj potem še govorimo o svobodi?

Pred lastno vestjo ne more nihče opravičiti takšne besedne igre, podtalne spletke, dvojne igre, ali druge podobne zvijače. Zato je nujno, da naši krščanski oblastniki priznajo svoje napake in da skušajo popraviti storjene krivice.

Prav za Veliko noč se jim nudi izredna prilika, da temeljito izprašajo svojo vest in da se odločijo za pravično in pošteno politiko nasproti našemu ljudstvu. Vsekakor je za opravičitev velikonočnega obhajila potrebno priznanje in izpoved svojih grehov in za pridobitev odveze je potrebno, da se človek iskreno kesa svojih prestopkov in je odločen, da jih ne bo več ponavljal.

Nujno je torej potrebno izbrati drugo pot, ali pa jasno in odkrito priznati, da je vera samo obleka, ki naj služi za prikrivanje slabih dejanj in hinavščine. Na vas gospodje je izbira.

Končno pa bi lahko ob priliki velikonočnih praznikov premišljali nekoliko tudi o tem, kar piše evangelij o Kristusovem vstajenju. Herod se je bal, da bo Kristus vstal, kot se je govorilo med ljudstvom in da bo nastopil proti njemu. Zato je ukazal postaviti na njegov grob težak kamen in poleg groba je postavil še straže. Toda evangelij nam pove, da je Kristus vseeno vstal in premagal vse ovire.

Ali se vam ne zdi, da bi se kaj podobnega lahko zgodilo tudi v Beneški Sloveniji, ker se pri našem ljudstvu zopet vzbujata narodna zavest vključno dolgemu 86 letnemu pokopu in vključno šovinizmu, ki naj straži, da bi se naš narod zopet ne vzbudil k življenju, ker je nemogoče preprečiti to, kar je neizbežno?

Naša pomlad se imenuje avtonomija

Današnja, to je trinajsta številka »Matajura« sovpada z začetkom pomladi. To je važen datum, ker v tej dobi začne naše ljudstvo s poljskim delom, medtem ko je pozimi moralo čepeti po zaprtih domovih, kar je bilo zelo dolgočasno, zlasti letos, ko je bilo dežja več kot preveč in ni bilo mogoče opravljati nitj običajnih zimskih del v gozdu.

Letošnja pomlad pa je poleg tega važna tudi zato, ker končno naši ljudje sedaj lahko čitajo časopis, ki je tiskan v njihovem materinskem jeziku. Zato pomeni letošnja pomlad prebujenje beneškega ljudstva po dolgem zimskem spanju.

»Matajura« je začel izhajati v jeseni in izhajal je vso zimo ter je bil predhodnik tega prebujenja, ki naznanja prahod pomladi tudi za naše ljudstvo. Bil je samo predhodni glasnik, ker pravo prebujenje lahko pride samo s sodelovanjem vsega ljudstva, potem ko se je zbudila pri vseh narodna zavest. Tako se prava dejavnost beneških Slovencev šele sedaj začneja.

Kateri so najbližji cilji, ki si jih je postavilo ljudstvo? Deželna avtonomija, ki

O učiteljskem natečaju

Pred dnevi sem srečal nekaj učiteljev iz naših dolin. Dobil sem jih v št. Petru ob Nadži, v tej prestolnici beneške Slovenije, ki je postala v zadnjem času bolj kozmopolitna od samega Šangaja.

Kdor namreč pride danes v št. Peter ob Nadži, ki se je nekoč imenoval št. Peter Slovenov, bo takoj opazil veliko število Seracenov, ki so se tukaj že ukoreninili ter odjedajo kruh domačinom. Starj raznarodovalci so jih poslali k nam ter napravili iz njih nove raznarodovalce.

Toda povrnimo se k našim učiteljem. Na moje vprašanje, kje poučujejo, so mi odgovorili z grenkim nasmehom.

Kako? Nimate službenega mesta? Zakaj pa ključno šolsko ravnanstvo celo Južnjake? Kaj delajo tukaj oni, če ste še vi brez službe?

»Toda oni so zmagali pri natečaju, mi je odgovoril eden zmed učiteljev, ali ne veš koliko priporočil imajo ti ljudje?«

Vzdihnil sem in komaj zadržal psovke, ki so mi prihajale na jezik na račun teh prišlekov. Toda če bi pri nas imeli avtonomno pokrajino, bi vsega tega ne bilo, naši učitelji bi ne bili brez dela in tudi meni bi ne bilo treba plačati pijače zanje.

»Toda ali niste vi »italianissimi« in bi vam moralo to zadostovati za življenje, ali ne?« sem jih vprašal.

Nekdo mi je hotel ugovarjati, pa mi prišel do besede in jaz sem nadaljeval: »Kako je vendar mogoče, da še niste razumeli položaja, kakor da bi imeli v glavi pesek namesto možganov? Dokler bodo pri nas v Beneški Sloveniji in v Furlaniji gospodovali tuji šovinisti, bodo vedno južnjaki tisti, ki bodo prišli pri nas do kruha, vi pa jih boste lahko samo gledali. Pri zadnjem natečaju ste lahko videli koliko južnjakov je bilo med kandidati: na stotine in vsi z najboljimi priporočili.

In ti ljudje bodo zopet zmagali pri natečaju, vas bodo pa z vsemi vašimi diplomami poslali pastj krave. Ste slabe volje? Vsi brezposelni so taki, ampak tukaj je krivda vaša. Potrebna nam je avtonomija in ta bo prinesla tudi vam rešitev. Nikar ne poslušajte več gospodov, ki vas silijo, da bodite »italianissimi«, medtem ko oni uživajo sadove vašega dela in vaše neumnosti in se vozijo okrog z avtomobili. Bilo bi mnogo boljše, če bi mislili več na same sebe. Morda zvenijo trdo moje besede, ampak so resnične in potrebne in dobro bi bilo, če bi jih tudi vi bolje premislili.«

Malo preveč sem se razvnel pri svojem govoru in povsod pričujoč orožniški brigadir, saj jih je toliko po Beneški Sloveniji, me je že gledal po strani in moral sem zaključiti svojo enekliko.

naj jih zaščiti pred izkoriščanjem drugih. S popolno avtonomijo; ki jo zahtevamo, mora ostati denar, ki ga naši ljudje plačujejo za davke, v naših krajih in ga morajo porabiti v korist naših davkoplačevalcev. Prav tako zahtevamo spoštovanje naših pravic, ki jih imamo za dvig svoje socialnega, kulturnega in gospodarskega položaja.

Pozimj so vse naravne sile v globokem spanju in drevesa samevajo gola ter brez življenja, kakor da bi ne bila za drugo rabo, kot za na ogenj. Toda ob prvi pomladni toploti se povrača vanje življenjski sok, odpre se popje in rastejo novi poganjki. Ti poganjki se podaljšujejo iz dneva v dan in vsake dan pogonjajo na njih novi listi. Drevo je znova oživelo in vzbrstelo. Tudi beneški Slovenci čutijo tako pomladno toploto in čutijo v sebi prekipeljavčo silo svojega preporeda, ki bo pršel prav s to deželno avtonomijo. Takrat namreč ne bodo več odvajali našega življenjskega soka drugam, ampak bo isti porajal nove poganjke na našem narodnem drevesu. Zato je deželna avtonomija naša pomlad.

Veselu Veliku nočjo

usim beneškim Slovincem

Uredništvo »MATAJURA«

O napakah male posesti

Pri poljedelstvu se kažejo slabi uspehi, kadar kmet ne ljubi svojega dela in svojega polja. Včasih pa se zgodi, da imamo slabe uspehe, ki pripeljejo celo do nesmisla, tudi kadar kmet preveč ljubi svojo zemljo.

Kmečka posest v Beneški Sloveniji je prišla v zadnjem času v zelo težaven položaj zaradi prevleke ljubezni ljudi do svoje zemlje, od katere se ne morejo ločiti. Posledica tega je preveliko drobljenje posesti, kar je zelo velika ovira pri dobrem izkoriščanju zemlje. Gozdni pašniki so bili razdeljeni, ker se nikdo ni hotel popolnoma odreči tistemu koščku zemlje, ki je bil last njegovih prednikov in na katerem je tudi sam v mladih letih delal pod vodstvom očeta in matere. Tako so danes ponekod parcele dolge več sto metrov in gredo z vrha hriba prav v dolino; pri tem pa so široke samo nekaj metrov. Taka parcela izgleda kot ozek trak zemlje, ki se vleče v dolžino in povzroča težave že pri sami določitvi mejnikov. Zelo težko je namreč določiti mejnike na taki dolžini in čisto pride pri tem do sporov.

Eden mejašev n. pr. hoče izkoristiti svojo zemljo kot travnik in zato odstrani z nje vse drevje, ter jo tudi pognoji. Njegov sosed pa zaradi svojih osebnih koristi, ali ker je njegovo zemljišče bolj kamnito in zato neprimerno za travnik, goji na njem rajši drevje. To drevje popolnoma zakrije tisti ozek trak, ki naj bi kot travnik dajal krmo. Poleg tega pa se drevesne korenine, ki ne priznavajo človeških mejnikov, prav radi prerijejo proti sosednji pognojeni zemlji, kjer lahko dobijo več hrane. Poleg tega nastanejo tudi lastninski spori za drevesa, ki rasejo prav na meji in o katerih se ravno zaradi negotovosti mejnika ne more točno ugotoviti, kateremu mejašu pripadajo.

Tudi odločna velja za mirno rešitev takih sporov, ne zadostuje vedno in včasih pride do resnih preprirov. Po zakonu bi morala rasti drevesa nekaj metrov od meje; vendar pa je v teh primerih nemogoče slediti zakonskim predpisom. Kmet, ki ima samo tako ozek trak zemlje, ki ne seže v širino nitj deset metrov, bi lahko sadi svoje smreke in jesene samo na nekaj metrov širokem pasu, če bi se držal zakonskih predpisov v tem oziru. Jasno je, da bi bil to velik nesmisel.

Takšna drobitve posesti pa povzroča še druge težave. Pri sekanju lesa se ljudje poslužujejo žičnice, s katero spravljajo posekan les v dolino k cesti. Da se pa izpla-

ča postaviti žičnico je treba posekati dovolj lesa in zato je potrebno, da se sporazume za sežnjo več sosedov istočasno, ki potem skupaj spravljajo les v dolino. To pa ni vedno mogoče; ljudje sežejo gozd iz potrebe, kadar je bolezen v hiši, ali kadar se zgori, da postane tisti košček zemlje, ki pripada ženski, last neke družine, ki biva v kakšni drugi vasi in včasih celo v drugi občini. Tako se zgodi, da ima mati košček zemlje v eni dolini, stara mati v drugi in v tretji dolini pa je dedovala družina po očetu. Tako imamo poleg drobitve posesti še njeno razpršitev.

Tako stanje bi se lahko olajšalo z izmenjavo posesti med posameznimi poljedelci, ker se vsi zavedajo, da imajo od take razpršitve in drobitve samo škodo. Pri tem pa jih ovira zakon, ki ne priznava izmenjave, ampak predvideva samo kupno-prodajne pogodbe in zahteva zase visoke odstotke kot dedovalno pristojbino, čeprav gre mnogokrat le za izmenjavo med posestniki.

Da bi preprečili take drobitve posesti, so po drugih deželah z zakonom določili, da deduje zemljo samo prvorojenec in tvori kmečka posest nerazdružno celoto. Tudi pri nas bi bilo potrebno na kakšen način upravitelj bolj zaokroženo posesti, ki bi ne bila razdružena. To bi lahko dosegli, če bi država oprostila medsebojne izmenjave plačila vsakršnih pristojbin in če bi zainteresirane posestnike v to prigovarjala in jim prikazala, kakšne koristi bodo od tega imeli. Prav tako se potrebna vsakršna izboljševalna dela, ki bi jih z zaokroženjem posesti mnogo lažje izvajali.

Za take vrste gospodarske politike bi ne bilo potrebno trošiti mnogo denarja, ampak sta potrebna predvsem zanimanje in razumevanje. Zato je predvsem dolžnost pokrajinskih oblasti in poslancev, da bi se zanimali za uvedbo takšne nepotrebne zemljiške reforme.

NEDIŠKIM ŠINDIKAM

Devedeset par stuo... naumnosti

Dragi Benečani! Donás vam bom povjedu, kar muorta vjedt gor me...

ta žornale na mjeru an na storita, de se nam bojo po svjete smejal.

Smejaj, sam jau, an je rjes; zakí zlu se je muoru smejat tistí žvicerški urednik...

Dragi gaspuodje šindiki! Pozabil sta se povjedat, de Slovence živjo tud u Praputni...

Mjerna pasajte Veliku nuojč an kadar bota drugu leteru pisal, povejta nam...

Pisma „Matajurju“

Drago uredništvo od »Matajura«! Z velikim veseljem sam sprjéu številko »Matajura« od 26. decembra...

IZ VZHODNE BENEČIJE

DREKA

KRAS. — Veliku potrebnu bi mjel naš judje cjesto, pa obedan se nje nikdar za njo brigu...

LOMBAJ. — Takuo je garda cjesto, ki z doline mež naš vas gre na Klabučar, de špottljivo ju je vidit...

KLOBUČAR. — Naša vas je ta narbuj bizu meje an narbuj vesoka ku use te druge z Benečije...

PRAPROTNICA. — Bla je naša vas poškodovana oda uojské an subit po nji smu napravil načerte an tu Ud-dam pošjal...

PRAPROTNO

OBORCA. — Mjel bi trebnu tistih kontributu, ki taljanski dekreti dajeju tistim, ki svjet oediju al ki nove štale napravijo...

CELA. — Potrebujemu nu malu pjant za viniču nasadit. Sa imaju foreštali punu vivaju...

vjedu kdo je ta direktor Tedoklj Vojmir an drugi kolaboratorji; kujsá, tud jaz bom kaj pošjau o naših Slovcnjih u tujin.

Spisau sam an pozdrau »Matajurju«, posebnu za tega našega velikega profesorja Trinka...

Karlo Jušič, 25 de Mayo 749 - Buenos Aires (Argentina).

Pozdrav Matajurju

Matajur! Pozdravljam Te, kralj naš h lepš plen, ti vedno ostaneš za me najlepši in sladek spomin.

Brat Krna in visokega Triglava res krasna si beneška stran, vrhov tvojih sencá mirno plava...

Pohodil te je kralj Albain ga gna pohlep v laške je ravnine, postal si pač svoboden sin, trden varuh nadižke doline.

Največja moja želja bi bila, še trgati rožice bele iz tvojega zelenega krila, to res so bile urce vesele.

Če kaj močno in srčno želim: še enkrat živet tvoje krasote, ne bo mogče... naj spomin ostane tvoje mi lepote.

Ti čuvaj našo domovino, vse naše brate, ki ljubijo delo, s trudom pišejo zgodovino, življenje naj jim teče veselo.

Varuj značaj naše dežele, da vekomaj ostane edina, čuvaj Trinkove lasé bele, svojega najslavnjšega šina.

gor na prošnje, ki puno časa od lod smu nardil na »Ispettorato dell'Agricoltura«...

PODARŠČE. — Punu vojne škode smu mjel tu naši vas po teli zadnji uojski. Obedan nje še ni potegnu an kujsá na potegne...

SREDNJE

TRBILJ. — Praveju, de tu naši vas, nje ki puobje ponašaju šele orožje. Mi na vemo pa zakí, gor na tarkáji policije an karabinjerju...

Mi se prašamu, zakí u naši vas na poberjô telega orožja? Kujsá zakí, tek ga ima, je qutvorizjeran od karabinjerju...

PRESERJE. — Za prjt do nas je cjesto, ki je bla nareta pred to parvo uojsko posvjétno. Bli su časi, ki kamun je na njo mislu an ju postrôju...

OBLICA. — Objécal su nam, de tud tu našu vas boju cjestu nardil, pa previč časa je pasalu an šele ju nje.

Preca boju volitve an mi prosemu naše judí, de na boju volit za tiste, ki punu reči su nam objécal an nič nam njesu udaržal.

JE VELIKA NUOJČ

Use je tihu, use mučj. Zvonovi u turne na učeju veselu ku te druge dni. Pari, de žalust je paršlá na svjet an de z nje čarjni platnam use je pokrila.

Tola je resnica!

PODBONESEC

RONEC. — Bliža se spomlát, an potrebinju bi mjel, de »Ispettorato dell'Agricoltura«, ki nimar pošjá okóu gaspuode funkcionarje...

Potle usi vejo, de par nas pride punu sadja, bi na blu slábu, dij nam šenkul nu malu pjant za posadit...

GORENJI MERSIN. — Djela se mulatjera gor k Jerebam, ki bi moglá bit nareta žej kadar sje tista djelata, ki od Jerebu gre za Cela...

Le naprej! Punu je blu naretu an še punu je za nardit.

PODVRŠIČ. — Tud naša vas je bla bombardjerana kadar Log an Špehuonja. Pa šele naši judje njesu potegnul kontributa...

SARČET. — Strašna je cjesto naša. Usa puna jam. Šindik gre dvakrat na tje dan po njí, pa ga nič ne briga.

SOVODNJE

MAŠERA. — Blu je nimar, de šindik na kamune je blu z naše vasi an de na kamune je blu vič konsiljerju z vasi tu brjeju, ku dol z doline...

MATAJUR. — Se je čulu, je preca van dajo kontribut gor na hrame, ki smu mjel pobombardane...

TRČMUN. — Cjeste u Matajur an h Mašeran su začel. An tu našu vas ka bi na bluó pru nardit cjestu? Va nje še obedan tuolega mislu?

TORJAN

TORJAN. — Povjedat muoramo nič ljepo novico za naše alevatorje žvame, zatuo, ki sje u našim kamuní manjšetala afta...

Pride sabota, drug dan bo Velika nuojč an mežnar začne nazaj zvonit z usjem zvonovjam. Naše ženske grejo na koritu an natočiju uodó tu ciglote.

Popudan žene nejó tu cjerku kruh an jajca žegnjavat. Drug dan zjutra usa družina je zbrana an kadar su nu malu pomolil, snéjo dnu ice an nu malu kruha te žegnanega.

Troštemu se, de tud telu ljetu Velika nuojč u mjeru bi pasala an de nimar bo takuóte.

se ne razsjala še buj ta bolezn. Če se bemo usi daržal; tuó, ki nam ligijena učí u takih kažah, bomo mjeji usi interes od teha.

MAZAROLA. — To nje vasi u naših okuoljei, ki bi se obrjetla u takuo slabih uodáh tej mi. Ve živimo deleč hor u hribu an zatúo so naše polja močno skaltate, de pardjelamo zarjes malo usehá.

Use te naše reči, ki nam manjkajo smo povjedali še ankrat pretekli tje dan, ku so šli usi naše može u Torjan na kamun pred šindikom.

SV. PETER SLOVENOV

AZLA. — Bla je tele zadnje dni inaugaracij od šuole tu naši vas. Paršlu je tarkaj raprezentantu, de naše poti jih njesu mogle udaržat.

Kujsá je približanje od volitvi, ki jih preganja an jim na da merú?

Potlé tuole smu slišal an u drugo bomu lepuó razložil, kadar je inaugaracija končala, vč ku kajšan od tistih »velicah možec« je teu inaugarat tud njega punje.

ST. PETER. — Usak an tarkaj se číta, de profesorji z naše vasi ójelaju konferencie gor mež pedagoške šisteme an go mež »funzione della scuola nelle italiansime valli del Natšonec«.

BARNAS. — Šindik je z naše vasi, pa žej malu se briga za naše probleme. Cjesta, ki od Sv. Kurina par muoste gre u Tarčet, je zlu gardá, jame su velike an glerje nje za jih zapunt.

O delovnih združenjih in delovnih skupinah

S posebnimi dohodki preprečujejo ustanavljanje in razvoj delovnih združenj

Da bi se izognili izkoriščanju industrijev in podjetnikov, ki zahtevajo od delavcev težko in naporno delo, pri tem pa nimajo nobenega razumevanja za njihove potrebe, so naši ljudje že takoj v prvih povojnih letih začeli z organizacijo delovnih združenj. V teh združenjih delajo vsi, eden z glavo, drugi z rokami in zaslužek se pravično razdeli med vse člane. Ta združena misel bi lahko prinesla mnogo koristi našim delavcem, ker jih tako praktično delo vzgaja in razvija v njih tudi razumske sposobnosti. To pa je bila le preveč lepa stvar, da bi mogla trajati dalje časa. Naši delavci so s takim sistemom prejeli dvakrat, ali celo trikrat večjo plačo, kot so bili njihovi prejšnji običajni prejemniki. To je razumljivo, ker so v združenju združeni delavci prejeli tudi tisti del, ki je drugače končal v žepih podjetnikov.

Zato so hoteli tako združeno gibanje na vsak način uničiti. V ta namen so s posebno zakonsko določbo dvignili najmanjšo število članov, ki so potrebni za ustanovitve in priznanje take združenja. V naših krajih je zelo težko najti najmanj 50 ljudi, kolikor jih zahtevajo po teh novih predpisih. Poleg tega tudi ni lahko najti delo, ki bi na enem mestu zaposlilo tako veliko število delavcev. V naših majhnih gozdovih lahko najde pri sekanju lesa, zaposlitev komaj skupina deset ali malo več delavcev.

Namesto zaščite, izkoriščanje

Ko so naši ljudje videli, da jim je pot do združništva zaprta, so poiskali drugo pot, po kateri naj bi ušli izkoriščanju podjetnikov. Poskusili so z ustanavljanjem delovnih skupin, zlasti za gozdna dela. To so prosta delovna združenja, v katerih delajo vsi člani na podlagi enakopravnosti in prosti vsakega zunanega izkoriščanja. Tako združevanje v skupine za enkrat še ni bilo zapravnjeno, vendar, pa vključ temu njihovo delovanje ni nihj lahko, nihj veselo. Čeprav v manjši meri, se je tudi tukaj ukoreninilo izkoriščanje. Pri tem prihaja izkoriščevalcem prav predvsem nepriljubljenost in nevednost teh ljudi.

Vsaka taka delovna skupina mora namreč zavarovati svoje člane pri Državnem zavarovalnem zavodu proti nesrečam na

delu. Pri tem pa mora že vnaprej določiti, koljko bodo posamezni člani zaslužili in mora prav tako vnaprej plačati zavodu zavarovalnino.

S takim postopkom povzročajo celo vrsto krivic in izkoriščajo ubogo delavstvo. V dokaz, da je temu tako, naj navedemo nekaj praktičnih primerov.

Kadar se kakšna delovna skupina hoče zavarovati in prijavi n. pr. zaslužek v višini po 50.000 lir ter vzame pri tem kot osnovo sindikalno plačo po 108 lir na uro, bi moral plačati zavarovalnemu zavodu, še pred začetkom del zavarovalno premijo v znesku 5.750 lir. Zavarovalnica pa si drzne zahtevati kar dvojno svoto, ali v našem primeru 11.500 lir, poleg tega pa še običajne povške pod raznimi pretevezami. Vkljub vsem protestom morajo plačati celotno premijo z vsemi priveski v najkrajšem času, ako nehoje plačati še kajni. Take krivične terjatve opravičujejo z izgovorom, da bodo na koncu povrnili, če bodo zavarovanej plačali kaj več, kot so dolžni.

V resnici pa se zgodi, da ob zaključku del zavarovalni zavod takoj zahteva doplačilo, kadar ugotovi, da so plačani zneski manjši od pristojbin, do katerih ima pravico. Če delavci ne izvršijo doplačila v osmih dneh, jim naložijo še kazni in pri terjatvi seveda ne pozabijo navesti vse tiste člene zakona, ki predvidevajo najhujšeljnejše kazni pri nepravčasnem plačilu. Kadar pa zavarovalni zavod ugotovi, da bi moral on povrniti delovni skupini denar, ki ga je plačala preveč, tedaj molči dolgo časa in na zahteve interesiranih se izgovarja, da mora izvršiti pregled in ugotoviti če napravljene prijave odgovarjajo resnici.

Tako čas teče naprej in denar gre iz zavarovalnega zavoda. Računi za dela, ki so bila zaključena preteklo jesen, še vedno čakajo na pregled zavarovalnice in prav tako že od jeseni čakajo delovske skupine na povračilo plačanih viškov. Po dosedanjih izkušnjah sodeč, bodo morale čakati še precej dolgo, ker zakonj predpisujejo kazni in globe samo za delavce, ki zamudijo plačilo ali napravijo kakšne računse pomote, ne predvidevajo pa noben- kazni kadar so zamude ali računse pomote na strani Državnega zavarovalnega zavoda.

Zavarovalni zavod ima vedno prav

Omenili smo tudi računse pomote. Delovna združenja beneških drvarjev izkoriščajo namreč tudi pod pretezo majhnih računskih pomot. Te družbe se namreč naslanjajo na sindikalno plačo na ure za vse postavke v dobro in v breme, že zaradi svojega socialnega značaja. Vendar pa to zavarovalnice ne ovira, da ne bi »uradnim« potom povišala celotnega računa za 8 odst. Pri tem se izgovarja na bežično nagrado. To je nesmisel pri take vrste delovnih združenjih in kot da bi ne bilo dovolj, zahtevajo tak povšek za vse delo, tudi za ono, ki je napravljeno v celoletnih ali celo spomladnih mesecih, kadar nikomur ne pride na misel kolektor in božični prazniki. To je popolnoma logično in delavci se spomnijo in uvidijo ta nesmisel samo takrat, ko prejmejo plačilni nalog z vsemi grožnjami o denarnih in drugih kaznih. Ljudje plačajo in molčejo, zavarovalnica pa pospravi denar.

Letos pa so v nekem takem primeru ugotovili nesmisel poviška za božično nagrado in zavarovalni zavod je najprej počakal nekaj časa, da bi videl, če bodo delavci plačali zahtevano svoto. Pozneje pa so poslali nov račun, v katerem so enostavno držali zahtevek po povišku, ne da bi pri tem kaj pripomnili. Nihj tega niso navedli, da so pomotoma zahtevali povišek, nihj niso navedli za to kakšnega drugega opravilnega čila. Zelo zanimivo bi bilo, če bi zavarovalni zavod dal kakšno pojasnilo glede denarja, ki ga je zahteval in ki so mu ga tudi izplačali delavci v omenjene svrhe.

Toda ne, po ugotovitvi napake se omejuje samo na zahtevo zneska, ki jim pritiče za leto; ali bi ne bilo potrebno, da bi se popravilo tudi napako od lani s povračilom zneska, ki je bil plačan brez potrebe? Ravnatelj Državnega zavarovalnega zavoda dr. Angelo Berti, katerega podpis nosijo vsa podobna obvestila, bi napravil samo svojo dolžnost, če bi dal tozadevna pojasnila.

Odgovorni urednik: TEDOLDI VOJMRIR
Tiskala: Tiskarna Lucchesi - Gorica
Z dovoljenjem videmskega sodišča št. 47

Previdenje vrémen

Vjediti ki bo za dna ura drug dan je zlu important za kumeta. Zatoú pa mi bomu u kratkim povjédal, kuo se more, tuo prešcat an či se njema tistih štrumentu, ki punu koštaju an ki samuo gaspuodj imaju, tisti ki nč an bi na korli, tu njih salotah.

Kar vam bomu sa povjédal, je staru ku svjet an punu reči žej vesta. Zvičér, kadar vječta okóu lune magle, ki ji djelaju kronu, bola šigurni, de drug dan bo dajš al pa slaba ura. Sonce, ki gre za brjég med armenim maglam nam kaže, de drug dan bo daš. Kadar zvičér čujeta slap duh po vas (duh od gnojnice) vjedita, de drug dan bo slaba ura. Maglá, ki gre dol pruoč, kaže ljepo uru, tista ki gre gor pa daš. Kadar lastuce ljétaju ta par tleh, daš je zlu blizu. Či vidita, de kakoše glavo tu prah utikaju, de ribe uon z uodé skačejo, an muhe kojéju, vjedite, de preca bo daš. Či luht je su zjutra, vjedita, de bo ljepa ura vas dan.

Bi vam mogli še praut, pa mislim, de to dost za donás. Či poprašata vašu nonu, ona vam bo znala povjédat še ljeuš ku mi an zakí pa tuo, zakí nimar je čitala duhva od Družbe Sv. Mohora an tele reči su ble use na njih pšane.

Našim ženam povemó

Kadar podkladate jajca za mjet cibeta, na kladitá nikdar vč ku 15 jaje pod usaku kakuošu. Za vjediti či jajca su dobre, pogledta jih pruoč luč; či bosta vidli dan puntin tu njih je dobru an či ga nje pa

Edan dan bla je zapišena na žornalah edna dikjaracijon od sedam sta Pametnihe z dažele, ki se kliče »Italiianisuma«. Judje praveju, de tistih sedam ta pametnih, su bli potpisál an njih velik timbru gor zatúkli, pres prašát špejgacijomu; mslil su, de je bluo pa taljanšku zapišenu. Samuo za dugu cajta polé, praveju judje, su zavjédli, de je bluo zapišenu po francusku.

na vajú nič. Tu 21 dni bosta mjele cibeta. Kadar njemata klocje, kar uzamita dnu kakuošu an dajte ji ne tri dni kruh tu vine močen (upjanteju usak dan); boste vidle kuo se preca naváđ leht.

Žvinoreja

Či čjemu punu pardjela mjet par žvin muoramu:

Usak dan lepúo oštrigjít an oškovečít usu žvinu, ki mamu u štal; an je pru, de

MATAJUR — (BRJEG)

Tuoje ime nosi glasilo beneških Slovjenu, velik brjég, ki vzdiguješ se gor na naši předragi an preljudi Benečiji. An za tuo pa je pravično, de usi sinuovj od tele dažele, ki že vič ku stuo ljet u kjethan živi, te bojo lepúo pozval. Obedan u obednim času, beneški Slovjene, ti nje guorfu od tuoja brjega. Kak si hodou u šuolu, su ti učiterji prauli od monte Bianco, monte Cervino, monte Rosa itd., pa od Matajura, gor mez njega štorju, ti nje pa obedan guorfu. Hod ze manu tu telim mojim artikule an ga zapoznás ankrat za nimar tu tuojim jeziku, tu jeziku, ki tuoja mat te je naučila kak si biu majhan.

Gor na tuoju brjég moršš prít po treh potjeh: s Sužida (na kobarškim kraju), z Loga u Podbojnjskim kamunu an s Sa-uodnje. Pustmó ta parvo an to zadno pot an uzamimu to srjedno. Začúimo iti na Matajur z Loga.

U telj majhani vasej začne mulatjera, ki peje u parvu u Dolenji Mjersin an póta-dá u Gorenji Mjersin. Kor na ljepa ura hoje za prít tu to vas. Gor po usi pot su kostonj, ki poljéte djelaju ljepo sjencu an kar se pride na pou je na kapela an par nji Mjersinci se opočéju z njih težkim brjemani, ki z dolne nesjó na ramanah al na glau. Se pride polé tu Dolenji Mjersin k Juréčejam, nu mglu hiš po starjšim zazjdane, ki temu, ki jih vide kažeju tarduó življenje. Buj éje, na pravu, je drug šup hiš, ki se imenuje Marséu. Tud je cjerku, břituf an faruž. Od cjerkuve, mulatjera se nardi buj plana an peje u Gorenji Mjersin. Od břitufa pa na stazá peje nu majhamu vasčuju, ki se kliče Požera. Tu pou ure po mulatjeri se pride h cerkvi Gore-njega Mjersina. An velik turán je par nji

tuole se nardi uone, za de na požgré žvna prahu, ki gre dos nje.

Usak an tarkaj je dobru oprat žvinu od konea do kraja. Na tole vžu punu boljz-ni se odžene.

Kadar grmo djelat tu njivu z ualam al s kravam, za stuort, de muhe al obati na boju jih klale, nardimu takuóle: okou oč; jih namažemu s sadlam an po usm žuotam z ojam mješanim tu petrolji. Adan etu oja in 5 gr. petrolje bo dost za dnu žvinu.

Pred 20. novemberja od usakega ljeta ostržita žvinu, taka ki éje naj, ju boste na tclu vžu varvu od boljezni, vam bo rajš jedla an se buj pitala.

Storjta ve peját usak dan žvinu (tista, ki na gre uon za djelu) an ji stuort pohodit. Bo buojš stala an parki ji na boju takuo rasli.

Kadar gremo must, mjet čedne roké an prej ku začnemu je trjeba oprat sise od krave. Kar se muze se muore htru tuole nardit. Je navada must med parstam an tuole nje pravu. Daržát se muore sjs tu usi rok. Na zadnim must nimar ob tisti uri.

...

Bomu nucal žvinu za obnóv kadar bo mjela tarkóle cajta:

samci	samice
konj 3-4 ljeta	kobila 4-5 ljet
junac 2-3 ljeta	krava 18-20 mjesec
kaštron 2 ljeta	uca 18-24 mjesec
prase 9-10 mjesec	svinja 8-9 mjesec
muš 3 ljeta	muša 4 ljeta.

Številu od samci, ki more pokrit u dnim ljete edan samac:

žrjebac	od 50 do 70
junac	> 50 > 90
kaštron	> 125 > 200
prasad	> 100 > 150
kozol	> 140 > 220

Povjédal smu tuole, de tisti, ki samce redjó se boju vjedli kuo zadržat.

muoreju stuor an tu lštin času, prjel al buj počnú:

kobila	nos 347 dni	306-387
muša	> 348 >	305-391
krava	> 288 >	220-313
uca an koza	> 150 >	139-162
svinja	> 113 >	105-136
pisica	> 60 >	55-63
mačka	> 50 >	48-56
zajka	> 80 >	29-31

Prauca o Mrtvaškem potoku iz Sovodnjske doline

Al' vjeste zakí se kliče potok, ki hre dol po dolin pr' Čeplatišču »Mrtvaški potok«, nam je jala 'dnehá večera po zim' naša stara mati, ku smo se usi tiščal' oku ohnjí-šča an čakali, da b' nam kej interesont- neba povjédala: Usi smo dobro poznali ta potok, a nobedan ni vjedú povjédali zakí se kliče Mrtvaški potok. Kurjoni smo čakali sadá, da nam stara mati povjé ta mišterih. Pr' maknila je suoj stolíč boj bliz ohnja, se odkášjala an začéla:

»Ku sem b'la jast majhna, takrat se ni nobedan upou hoditi po noč po tisti tesni poti, ki pelje od Sovodnjah do Čeplatišč an Polavu. Ljudje so pravili, da tam straš- ši od starih cajtu sem an tuó narboj tam pr' muostu Ranta. Jast nisem maj nič vi- dela, ker njesam hodila ponoč okou, a muoj uoč je pravu, da je 'dno nuoč ko se nazaj uračou od čedadskeha sejma vidou cjelo grupu škratu, k' so plesali. Mjeli so duhe an bjele brade an na hlahal so mje- l' ardeče klobuke. Bilj so takuó strašansko hardi da se jih je bau tud' sam zluodej. Muoj uoč se je kar nazaj u oštariju var- nu an je tam čakou dan. Buoh uar tistemu, k' bi se upau motit' ples škratou. Če je biu ta človek dobar an brdak so ha samuo pre- tepli, da se je težkuó damou parvljekou, če je pa biu ta kakšen pijanc al' da ni mjeu čiste vesti so ha kar na drobne ku- se raztarhali. U dolin' ob tistemu potoku pa so se parkazale tud' hudobne divje babe, tašne da se je usak bau, da bi ne ha štrafale, kjer jih je paršou molit' po nuoč. Dosti je znuo povjédati rajni Zuan taz Polave o škraťih an od teh divjih bab, Zuan je biu hodac, ki je takuó ljepúo hodou na suoj vjolino, da so ha še sami cesarji klicali na suoje hradove, da jim je hodou na vjolino an takuó djelou jim kratak cajt. Hodiu je po cjelém svjetu an nimar na vjolino hodou, ku pa je paršou boj u ljeta an ku je postau bohat se je za- želju priti na suoj domačo zemjo. Kar je biu tud' potreben počitka od takuó dou- heha živjenja po svjetu se je varniu u Be- nečjó. Bluo je okou sv. tri Krajcu an prau marzlo je b'luó ko je paršou 'dneha večé- ra u Sovodnje. Čepru je biu močno postar- an so ha ljudi subto spoznal' za Zuaná, za

tuó k' še nimar je nosou suoj vjolino čez rame. Prosilj so ha naj ostane u dor- lin do druheha dana, an da se ne smije se fidat' hodit' ponoč po puot', k' pelje ob potoku u Polave. Zuan se je pa tou par' kazat za korajžneha an nje marou dojre nasvjete teh ljudi. Pa tud' s speranco, da b' vidou družino je b'la takuó velika, da je še pre pounočjó zapustou dolino par Sovodnjah. Nuoč je b'la takuó temá, da se ni vidalo nihj 'dan korak naprej an zatuó se mu je zdjela puot boj duha ku po na- uad'. Da b' prijel' prou do domače hiše je začeu hosti na vjolino an hudou je ha- kuó lepúo ku se nobedan krat prje. u suojen življenju. Škratí an divje babe ku so čul' to ljepo melodijo so ostali kar in- čantani an zatuó niso Zuaná nič hudeha napravili. Sadá je pa Zuan mislou da je žej delej od parkulja an zatuó se je usje- dou na 'dno skalo, da b' se odpóčvau. A hlejte, pred sabom med potjom je uhledou čarno mertvaško kaso okou katjere so b'le paržgane sveče. Čou je tud' od te kase 'dan čudan hlas. U tistim momentu se je parkazala od oblakou tud' luna an ta šp- takul je biu strašanski. Marzli sudorji so ha začeli obhaťati po usem telesu, tistém je ušesa an oči an use 'dno je vidou an čou tist hlas od tiste kase. Je tou ustali hor, pa ni muoramú več, biu je ku žiu prkovan na to skalo. Sadá se je spet spomniu suoj vjoline an je začeu še ljeuš ku prej bati zakí je zarjes videu škrate an tiste babe. Hodou je takuó ljepúo an doubo, da se je začeu delati dan an tadá so paršli škraťi an odnesli kasu dou o patok. Zuan ni me- hou več hodit' an so ha muorfi nesj' na rame domou dva moža k' so od tam šli. Potem je še douho ljet živeu an pravou kakuó je b'la huga tista nuoč.

Zuan an tud' druhi ljudi, ki so b'li ko- rajžni se niso več upali hodit' ponoč po tej poti an še danas kodor pozna tisto praucó o Mrtvaškem potoku hodí raj po dnu domou ku ponuč. Usak se boj da b' ha zajela na tem kraju kakšna nasreča ker nobedan u Benečiji ne zna hosti na vje- lino takuó ljepúo ku Zuan od Polave, k' je inčantou škraťe an divje babe, k' kakot pravjo ta star še danas stojjo tam na tš- stem mjestu.

Zuan an vojna škoda

(Nadaljevanje s 3. strani.)

je odguoril Zuan an uzeu ciglot an u šta- lu sej pobrau.

Za dva dni potlé, Zuan je biu tu Uid- me, štantu je udobju »Intendencu«, ku je paršú éje, pokazu je kartu nekemu usjer- ju. Tel gaj zagnú dol na nek športel. Pred njim je bla tista ženska, ki je zadajala kar ojm.

»Seicentomila lire per voi, signora, je reku njekášan impjegat, an je dau njeku kartu, de puojde potjégat na banku. O ti prekleta, je jau Zuan, se use kar ti maš na vaja tarkaj. Ženska je šla.

»Sotto un'altro...« Zuan je dau éje kar- tu. — Impjegat je začeu mešat njeke prak- tike. »A, ecco... duecento lire per voi... Giovanni Cernetacci, firmate qua.« Zuan je ostu ku kaman, bljel je ratavu, nje teu vjervat an je reku impjegatu u slabim tal- lijanskim jeziku: »Ma... io chiamo Cerneté e... no Cernetacci.«

»Va bene... va bene... firmate Cernetacci.«

»Ustrjél hudé tebe an...« je zakleu Zuan, kar vargu je peru dol na mju pres potpisat' nič an pobrau sej pruoč uratam.

»Che zoticóni questj montanari... uff...« je reku napuljtanski impjegat na športelu, »dopo che li paghiamo così bene si la- mentano.«

Kar je paršú damou Zuan, Vanca ga nje nič prašala; vidla je tu njega obrazu, kuo su šle reči. Pa mu je rekla: »Zuan, iti si mou kajšnega prošit, de ti buo pomaju ju- tre parnest senuó; tam na senike ga nje vič an preca bo snjeh.«

»Maš prou,« je odgovoril Zuan an sej pobrau s hiše.

Uone je bla že nuoč padla, use je blo tihu an nič drugeza se nje čulo ku ruospa- nje Zuanuvo po klané.

Tala, o Benečani, sej vč ku kajšnemu godila an naj po za učili kar prideju uou postavé od tiete uláde, ki stor punu sudu zgubit, pres obednega nuca.

an gor za turnam je gostilna tuk Zildu. Jaku nimar parnese dobrega pou litra močnega vina al pa an glažič žganja, ki puot pobere. Kar se pride gor Zildu sje na pou potj za prít gor na rast Matajura. Skuóze glaže od ljepega tinela se vide usu Nediška dolina do Sv. Kuirina par muoste. Od gostilne pa druga mulatjera peje gor naprej. Se pride gor h Jerebam an za pou ure potlé smu na planine ta za Cel. Te usáfamú majhan šup sanuku, ki poljé- te sprejemaju žvinu. Tukaj mulatjera kon- ča an po stazi se gre le gor pruoč. Odpre se planinu, ki se kliče »za babo.« Po usim se vjedju senki. Se pou ure hoje an smu gor na raste od Matajura. Usáfamú na njim an ostajak od cjerkué, ki strjela je arstúkla an nu kolonu, ki kaže meju med

Talju an Jugoslaviju. Pogledamú na več- černu kraj an videmu karoške ljepé brje- gi an ta pod nam Kobarid an Sošku do- lju. Se objarnimu dol na južnanj kraj an videmo usu našu ljepu Benečiju, buj dol lašké a še dol deléč muorje. Na zapadnim pa je Režija an nje brjegovi. Ostanenu prez besjede, tako je ljep panorama, ki z našega brjega se vide.

Tel je Matajur, naš Matajur, tisti Ma- tajur na katerim Alboino, Atlas, Napoleón an Rommel su se ustali an se žudel od njega lepote, prjet ku su šli naprej tu njih vojskih rajšah.

Ja, an Rommel, za tek na vje, je biu glih kapitanih Rommel (potlé general), ki 1917. ljeta z no četu planinčarju austril- skih alj njemškijh je parvi Talju invazjert.